

OLIY TA'LIMDA INVESTITSİYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI

Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li

TDIU mustaqil izlanuvchisi
Elektron pochta: u.almardonov@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'limda investitsiyalardan foydalanish zaruriyati, o'ziga xos ustuvor xususiyatlari, mavjud imkoniyatlari va ularni amalga oshirish bilan bohliq samaradorligini baholash usullari hamda ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari yoritilgan. Shuningdek, oliy ta'limda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini baholash yuzasidan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Аннотация. В статье рассматривается необходимость использования инвестиций в высшее образование, их приоритетные особенности, существующие возможности и методы оценки эффективности их реализации, а также направления их эффективного использования. Разработаны предложения и рекомендации по оценке эффективности использования инвестиций в высшее образование.

Abstract. This article discusses the need for the use of investments in higher education, their specific priority features, existing opportunities and methods for assessing the effectiveness of their implementation, as well as directions for their effective use. Also, proposals and recommendations have been developed for assessing the effectiveness of the use of investments in higher education.

Kalit so'zlar. Oliy ta'lim, investitsiya, samaradorlik, moliyalashtirish, baholash, usul.

Ключевые слова: Высшее образование, инвестиции, эффективность, финансирование, оценка, метод.

Key words. Higher education, investment, effectiveness, financing, assessment, method.

KIRISH

Ma'lumki, oliy ta'limni keng taraqqiy qildirish bevosita undagi iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishga qaratiladi. Bu borada me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Xususan, O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega, mustaqil fikrleydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019-yil 8-oktabrdagi

PF-5847-son Farmoni [1] qabul qilindi. Ushbu hujjat asosida oliy ta'limni samarali moliyalashtirish

uchun investitsiya kiritish talab etiladi. Shunday ekan, oliy ta'limga investitsiyalardan foydalanish turli yo'nalishlarda amalga oshirilib, universitetlar, kollejlari, institutlarda ta'lim olish, shuningdek, malaka oshirish va kasbiy qayta tayyorlash dasturlari bo'lishi mumkin bo'lgan ta'lim dasturlariga sarmoya kiritish bilan belgilanadi. Mazkur investitsiyalarni baholash bevosita daromadni oshirish, martaba o'sishi, ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini kengaytirish va umumiy malakani oshirishga olib keladigan ta'lim olishga qaratiladi.

Adabiyotlar sharhi. Oliy ta'limda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini baholash yuzasidan turli tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ya'ni, tadqiqotlarga ko'ra, davlat budjeti mablag'lariga bo'lgan ehtiyojning ortib borishi oliy ta'limda bozor iqtisodiyoti unsurlaridan foydalanishini taqozo qilsa-da, ikkinchidan birinchi darajali ijtimoiy masalalarni moliyalashtirish ustuvorlik kasb etadi [2]. Shunday ekan, oliy ta'lim tizimini moliyalashtirish uchun uni samarali tartibga solish lozim bo'ladi. Bu boradagi tadqiqotlarga asosan, oliy ta'lim tizimini keng darajada moliyalashtirishni tartibga solish bilan uning yangi talablar va muammolarga mos tarzda javob bera olishiga yo'l ochiladi [3]. Yana bir tadqiqotlarda oliy ta'limda investitsiyalardan foydalanish bevosita samaradorlikni oshirishga qaratilishi tadqiq qilinadi. Xususan, samaradorlik ijtimoiy samaraning unga erishishga sarflangan xarajatlarga nisbatini tashkil etadi [4].

Tadqiqotlarga ko'ra, oliy ta'limda investitsiyalash avvalo moliyaviy barqarorlikka ega bo'lishini taqozo qiladi. Bu boradagi tadqiqotlarga asosan, global miqyosda oliy ta'lim shaxsiy darajada moliyaviy barqarorlik va martaba ko'tarilishi va milliy miqyosda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash usuli sifatida qaralsa-da, har ikkala darajadagi xarajat va foyda masalasi asosiy bo'lib qaraladi [5]. Boshqa tadqiqotlar esa shuni ko'rsatdiki, oliy ta'limga investitsiya kiritish natijalari ijobiy va salbiy xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin. Xususan, oliy ta'limga ijobiy investitsiyalar ta'siri asosan shaxs darajasida, ya'ni o'qish narxiga, yashash xarajatlarga, kutilayotgan ish haqining oshishiga va shaxsning shaxsiy fazilatlariga bog'liq bo'ladi. Ammo, salbiy ta'sir davlat darajasida sodir bo'ladi va unda investitsiyalar o'z-o'zidan sotib olinmaydi [6].

Boshqa olib borilgan tadqiqotlarga asosan, oliy ta'limda investitsiya jalb qilish va ularning samaradorligini oshirish inson kapitaliga investitsiyalar qiritishga asoslanib, shu orqali ta'lim darajasi va sifatini oshirish, aholining ta'lim xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish, mamlakatning yuqori darajadagi kasbiy tayyorgarlikka ega bo'lgan malakali mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojini qondirish, aholining ijtimoiy va kasbiy harakatchanligini, uning tadbirkorlik va ijtimoiy faolligini, o'z-o'zini o'zi anglash darajasini oshirish hamda ta'lim sohasida to'plangan bilimlar, kadrlar va moddiy salohiyatni saqlash ta'minlanadi [7].

Tadqiqotlarga ko'ra, zamonaviy Rossiya sharoitida oliy va o'rta kasb-hunar ta'limiga investitsiyalar talabalarning o'zlari va tegishli dasturlarni amalga oshirishni moliyalashtiradigan davlat budjeti uchun to'lanishi belgilangan. Shunga ko'ra, davlat budjeti uchun o'rta kasb-hunar

ta'limi dasturlarini amalga oshirishni moliyalashtirish investitsiya qilingan mablag'lar birligiga nisbatan yuqori daromad keltiradi. Shu bois, ta'limni budget mablag'lari hisobidan moliyalashtirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilashda o'rta kasb-hunar ta'limini rivojlantirishga ko'proq e'tibor qaratiladi [8]. Shunday ekan, oliy kasbiy ta'limga investitsiyalar samaradorligini baholash uchun turli yondashuvlar qo'llaniladi. Xususan, bugungi tadqiqotlarga ko'ra, oliy kasbiy ta'limga investitsiyalar samaradorligini baholashga yondashuvlarni ishlab chiqish dolzarb bo'lib bormoqda va oliy kasbiy ta'lim oldiga qo'yilgan vazifalarni uzoq muddatli hal qilishga imkon beradi [9].

Oliy ta'limga investitsiyalar samaradorligini baholash bo'yicha tadqiqotlar ta'lim xarajatlarining ijtimoiy va iqtisodiy daromadlarini o'rganadi. Ya'ni, individual va ijtimoiy manfaatlarni o'rganadi. Mazkur tadqiqotlar ko'pincha martaba ko'tarilishi, daromad potentsiali va milliy iqtisodiyotga umumiy ta'sir qilish kabi omillarni o'ziga mujassamlashtiradi. Hamda ushba samaradorlikni baholash oliy ta'lim xarajatlarini kutilayotgan imtiyozlarga nisbatan tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bu esa daromad olish qobiliyatini oshirish, martaba istiqbollarini yaxshilash va malakali ishchi kuchiga hissa qo'shishni o'z ichiga oladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oliy ta'limda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini baholash uchun turli usullar qo'llaniladi. Bu borada oliy ta'limga investitsiyalar samaradorligini baholash ta'lim muassasalariga investitsiyalar natijasida olingan ijtimoiy va iqtisodiy natijalarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Baholashning asosiy usullari tarkibiga investitsiyalarni qoplash tahlili, sof joriy qiymatni baholash, daromadning ichki stavkasini hisoblash va ijtimoiy ta'sirni baholash kiradi. Oliy ta'limga investitsiyalar samaradorligini baholashda quyidagi ijtimoiy va iqtisodiy usullar keng qo'llaniladi.

- iqtisodiy usullar: Ushbu usullar o'qitish natijasida olingan daromadlar hisobiga investitsiyalar to'lanadigan vaqtni belgilaydi. Ushbu usul to'lov muddati va diskontlangan to'lov muddatini o'z ichiga oladi. Pulning vaqt qiymatini hisobga olgan holda investitsiyalardan olingan kelajakdagi pul oqimlari hozirgi qiymatini hisoblaydi. Investitsiyalar sof joriy qiymati investitsiyalar rentabelligini baholash va uni muqobil variantlar bilan solishtirish imkonini beradi. Kelajakdagi pul oqimlarining joriy qiymatining dastlabki investitsiyalar miqdoriga nisbatini ko'rsatadi.

- ijtimoiy usullar: Ijtimoiy ta'sir baholashga qaratilib, ta'limning turmush darajasini oshirish, tengsizlikni kamaytirish, inson kapitalini rivojlantirish va boshqa ijtimoiy jihatlariga qaratiladi. Inson kapitaliga investitsiyalar rentabelligini ham tahlil qilishga asoslanib, oliy ta'limning mehnat unumdorligini oshirishga, ish haqining o'sishiga va boshqa iqtisodiy manfaatlarga qo'shgan hissasini baholashga asoslanadi.

Fikrimizcha, oliy ta'limga investitsiya kiritish samaradorligini baholash murakkab jarayon sifatida mablag'larning samarali sarflanayotgani va oliy ta'lim tizimiga turlicha natijalar berayotganini aniqlash imkonini beradi. Mazkur usullar investitsiyalar ta'lim sifati, talabalarning kelajakdagi muvaffaqiyati va jamiyatga nisbatan ta'sirni o'lchash uchun zarur bo'ladi. Bu borada quyidagi asosiy usullar qo'llaniladi:

- kirish-chiqish tahlili: Bu usul investitsiya qilingan resurslar (moliya, xodimlar va infratuzilma) va ulardan olingan natijalar (bitiruvchilar soni, ilmiy maqolalar va ishga joylashish darajasi) o'rtasidagi munosabatni o'rganadi. Ushbu usul investitsiyalar yo'nalishlarining samarali ekanligini aniqlash hamda o'quv dasturlari samaradorligi va universitet umumiy faoliyatini baholashda qo'llaniladi.

- xarajat-foydalilik tahlili. Bunda investitsiyalarning barcha xarajatlari va ulardan kutilayotgan foydalarni qiyoslashga qaratiladi. Foyda iqtisodiy (yuqori ish haqi) va noiqtisodiy (hayot sifati yaxshilanishi) shaklda bo'lishi mumkin. Ushbu usul yangi o'quv dasturlarini joriy etishning maqsadga muvofiqligini aniqlashda, infratuzilmani modernizatsiya qilishning samaradorligini baholashda va talabalarga beriladigan grantlar va stipendiyalarning ta'sirini o'rganishda keng qo'llaniladi.

- ijtimoiy qaytarish tahlili. Bu investitsiyalarning ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy ta'sirini o'lchashga asoslanadi. Ushbu usul faqat moliyaviy natijalarni emas, ya'ni kengroq ijtimoiy o'zgarishlarni hisobga oladi. Ushbu usul universitetning jamiyatga ta'sirini baholashda, volontyorlik dasturlari samaradorligini o'rganishda va ijtimoiy tadbirkorlik loyihalari natijalarini o'lchashda qo'llaniladi.

- muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimi. Bu universitet faoliyatini moliyaviy, talabalar, ichki jarayonlar va o'qish va rivojlanish kabi to'rtta nuqtai nazardan baholashga qaratiladi. Ushbu usul universitet strategik maqsadlariga erishish darajasini baholashda, faoliyatning turli sohalaridagi muvozanatni ta'minlashda va doimiy ravishda takomillashtirish jarayonlarini yo'lga qo'yishda qo'llaniladi.

- ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish. Bu orqali ta'lim muassasalari o'z faoliyatiga oid ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va ulardan qaror qabul qilishda foydalanish ta'minlanadi. Ushbu usul investitsiyalar samaradorligini aniqlash va ularni optimallashtirishga imkon beradi. Ushbu usul o'quv dasturlarini takomillashtirishda, talabalar muvaffaqiyatini oshirishda va resurslarni samarali taqsimlashda ham qo'llaniladi.

Shuningdek, oliy ta'limda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini baholash uchun turli formulalar qo'llaniladi. Ularning tanlovi baholash maqsadi, ko'rsatkichlar turi va mavjud ma'lumotlar hajmiga bog'liq bo'ladi. Bu borada quyidagi formulalar keng qo'llaniladi:

1) Har bir bitiruvchiga to'g'ri keladigan xarajat:

$$\text{Har bir bitiruvchiga xarajat} = \frac{\text{Jami xarajatlar}}{\text{Bitiruvchilar soni}}$$

Mazkur formula bir bitiruvchini tayyorlash uchun sarflangan o'rtacha xarajadni ko'rsatadi. Bu formula turli universitetlar yoki fakultetlar samaradorligini taqqoslash uchun ishlatilishi mumkin.

2) Investitsiya samaradorligi:

$$\text{Investitsiya samaradorligi} = \frac{\text{Daromad} - \text{Investitsiya xarajatlari}}{\text{Investitsiya xarajatlar}} * 100 \%$$

Mazkur formula investitsiya foydaligini foizlarda ifodalaydi. Hamda yangi dastur yoki loyihalarga sarflangan investitsiyalar samaradorligini baholashda qo'llaniladi.

$$\text{Sof joriy qiymat} = \sum \frac{\text{Kelgusidagi foydalar}}{(1 + \text{diskont stavkasi})^{\text{davr}}} - \text{investitsiya xarajatlari}$$

Mazkur formula kelgusidagi foydalarning joriy qiymatini hisoblaydi. Agar sof joriy qiymat musbat bo'lsa, loyiha iqtisodiy jihatdan samarali hisoblanadi. Bu loyiha umumiy iqtisodiy samaradorligini baholash uchun qo'llaniladi.

4) Investitsiyalarni qaytarish darajasi:

$$\text{Investitsiyalarni qaytarish darajasi} = 0 \text{ bo'lgan diskont stavkasi}$$

Mazkur formula investitsiyalar foydaligini foizlarda ifodalaydi. investitsiyalarni qaytarish darajasi yuqori bo'lsa, loyiha samarali hisoblanadi. Bu loyihalarni taqqoslash va eng samaralisini tanlash uchun qo'llaniladi.

5) Foyda-xarajat nisbati:

$$\text{Foyda} - \text{xarajat nisbati} = \frac{\text{Jami foydalar}}{\text{Jami xarajatlar}}$$

Mazkur formula investitsiyaning har bir birligi uchun qancha foyda olinishini ko'rsatadi. Foyda-xarajat nisbati ko'rsatkichi 1 dan yuqori bo'lsa, loyiha samarali hisoblanadi. Bu loyihalar samaradorligini baholash va taqqoslash uchun qo'llaniladi.

6) Investitsiya xarajatlarining ijtimoiy foydadagi ulushi:

$$\text{Investitsiya xarajatlarining ijtimoiy foydadagi ulushi} = \frac{\text{Ijtimoiy foyda}}{\text{Investitsiya xarajatlari}}$$

Mazkur formula ijtimoiy foydaning investitsiya xarajatlariga nisbatini ko'rsatadi. Bu universitet ijtimoiy ta'sirini o'lchash va baholash uchun qo'llaniladi. Bunda ijtimoiy foyda turli ijtimoiy ko'rsatkichlar (ishsizlik darajasining pasayishi va sog'liqni saqlash xarajatlari kamayishi) bilan baholanadi.

7) Fan sohasidagi ko'rsatkichlar. Ular tarkibida ilmiy maqolalar soni (Scopus va Web of Science), iqtiboslar soni, har bir professor-o'qituvchiga to'g'ri keladigan ilmiy tadqiqotlar daromadlari kabi ko'rsatkichlar kiradi.

8) Talabalar faoliyati bo'yicha ko'rsatkichlar: Ular tarkibiga o'rtacha ball, stipendiya olish darajasi, ishga joylashish darajasi va bitiruvchilar ish haqi kabi ko'rsatkichlar kiradi.

Biroq, mazkur usullarni qo'llashda quyidagi tamoyillarga alohida e'tibor qaratish lozim:

- maqsadni aniq belgilash: Investitsiyalar samaradorligini baholashdan ko'zlangan maqsad aniq bo'lishi kerak.

- ko'rsatkichlarni to'g'ri tanlash: Baholash maqsadiga mos keladigan ko'rsatkichlarni tanlash lozim.

- ma'lumotlar sifati: To'plangan ma'lumotlar ishonchliligi va aniqligini ta'minlash zarur.

- muntazam baholash: Investitsiyalar samaradorligini muntazam ravishda baholab borish kerak.

Shularga tayangan holda, oliy ta'limda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini baholash usullarini amalga oshirish ketma-ketlik bajariladigan jarayon sifatida quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi (1-jadval):

1-jadval. Oliy ta'limda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini baholash usullaridan foydalanish ketma-ketligi

A[Investitsiyalarni baholash maqsadi] --> B{Baholash usulini tanlash}
B --> C[Kirish-chiqish tahlili]; B --> D[Xarajat-foyda tahlili]; B --> E[Ijtimoiy qaytish tahlili]; B --> F[Muvozanatlashtirilgan ko'rsatkichlar tizimi]; B --> G[Ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish]
C --> C1[Har bir bitiruvchiga to'g'ri keladigan xarajat]; C --> C2[Ilmiy maqolalar soni/sifati]; C --> C3[Bitiruvchilarning ishga joylashish darajasi]
D --> D1[Sof joriy qiymat]; D --> D2[Ichki qaytish darajasi]; D --> D3[Foyda-xarajat nisbati]
E --> E1[Har bir sarflangan mablag'ga ijtimoiy foyda]; E --> E2[Salomatlik ko'rsatkichlarining yaxshilanishi]; E --> E3[Jinoyatchilik darajasining pasayishi]
F --> F1[Moliyaviy ko'rsatkichlar]; F --> F2[Talabalar qoniqish darajasi]; F --> F3[Ichki jarayonlar samaradorligi]; F --> F4[O'qish va rivojlanish ko'rsatkichlari]
G --> G1[Talabalarning o'zlashtirish darajasi]; G --> G2[Bitiruvchilarning ishga joylashish statistikasi];

G --> G3[Ilmiy tadqiqot natijalari tahlili]
C --> H[Natijalarni tahlil qilish va xulosa chiqarish]
D --> H
E --> H
F --> H
G --> H
H --> I[Qarorlar qabul qilish va harakatlar rejasini ishlab chiqish]

Ushbu keltirilgan jadvalga asosan, A, B, C, D, E, F, G, H va I belgilar quyidagicha izohlanadi:

A: Baholash Maqsadi - investitsiyalarni baholashdan ko‘zlangan maqsad (masalan, resurslarni optimallashtirish, sifatni oshirish va jamiyatga ta’sirni o‘lchash)

B: Baholash usulini tanlash - maqsadga mos baholash usulini tanlash.

C: Kirish-chiqish tahlili - kirish (resurslar) va chiqish (natijalar) o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganadi.

C1-C3: Misol shakildagi ko‘rsatkichlar.

D: Xarajat-foyda tahlili - xarajatlar va kelajakdagi foydalarni qiyoslaydi.

D1-D3: Moliyaviy ko‘rsatkichlar.

E: Ijtimoiy qaytish tahlili - investitsiyaning ijtimoiy ta’sirini o‘lchaydi.

E1-E3: Ijtimoiy ko‘rsatkichlar.

F: Muvozanatlashtirilgan ko‘rsatkichlar tizimi olit ta’lim faoliyatini turli nuqtai nazardan baholaydi.

F1-F4: Asosiy sohalardagi ko‘rsatkichlar.

G: Ma’lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish - ma’lumotlarni tahlil qilib, qarorlar qabul qilishga asoslaydi.

G1-G3: Ma’lumotlar turiga misollar.

H: Natijalarni tahlil qilish va xulosa chiqarish - barcha baholash natijalarini umumlashtirish va tahlil qilish.

I: Qarorlar qabul qilish va harakatlar rejasini ishlab chiqish - xulosalarga asoslanib, kelajak uchun qarorlar qabul qilish va harakatlar rejasini ishlab chiqish.

Ushbu jarayonni vizual tarzda ifodalab, oliy ta’limda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini baholash uchun usullarni tanlash va qo‘llashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

XULOSA

Oliy ta’limga qo‘yilgan investitsiyaning barcha natijalarini iqtisodiy ko‘rsatkichlar bilan o‘lchab bo‘lmaydi. Ba’zi ta’sirlarni, masalan, fuqarolik mas’uliyatini oshirish va madaniy rivojlanishni raqamli nuqtai nazardan baholash qiyin. Oliy ta’limga investitsiyalarning

samaradorligi darhol emas, ya'ni uzoq muddatda namoyon bo'lishi mumkin. Bu holatda investitsiyalarning to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita foydalari hisobga olinishi kerak. Investitsiya samaradorligini baholashda eng muhimi maqsadga muvofiq ko'rsatkichlarni to'g'ri tanlash va ma'lumotlar sifatini ta'minlashga qaratiladi. Baholash natijalari shunchaki statistik raqamlar bo'lib qolmasdan, universitetlarning strategik rivojlanishini belgilash, kamchiliklarni bartaraf etish va muvaffaqiyatli tajribalarni ko'paytirish uchun amaliy tavsiyalar shakllantirishga yo'naltirilishi lozim. Bu holatlarda faqatgina bir usulga tayanish yetarli bo'lmay, ko'p qirrali yondashuv hamda turli usullar va ko'rsatkichlarni uyg'unlashtirish samarali baholashning kalitidir. Shunday ekan, oliy ta'limga kiritilgan har bir investitsiya jamiyatning intellektual, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qilishi zarur. Mazkur usullar oliy ta'lim muassasalariga investitsiyalardan foydalanish samaradorligini baholash va kelgusidagi qarorlarni qabul qilishda imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni. Manba: <https://lex.uz/uz/docs/-4545884?ONDATE=09.10.2019%2000>
2. Tashxodjayev M.M. Oliy ta'lim tizimini moliyalashtirishda davlatning roli. // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy-elektron jurnali. №2, mart-aprel, 2021, 2/2021 (№00052). - 51 b.
3. Rustamova D.D. O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini moliyalashtirish masalalari. // Zamonaviy ta'lim, 2014, 8. - 12 b.
4. Jumayeva S.K. Investitsiyalar samaradorligi va uni baholash uslublari. // Iqtisod va moliya, № 11, 2012 - 13 b.
5. Kasnauskiene G., Badaras R., Pauliene R., Thrassou A. Economic effectiveness of investment in higher education: an evaluation at the individual and national levels. // EuroMed journal of business, 06 Aug 2024.
6. Simanaviciene Z., Giziene V., Jasinskas E., Simanavicius A. Assessment Of Investment In Higher Education: State Approach. // Zaneta Simanaviciene et al. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 191 (2015). - p. 340.
7. Полежаева Г.Т. Оценка эффективности инвестиций в сферу высшего образования. Специальность 08.00.05 - Экономика и управление народным хозяйством: управление инновациями и инвестиционной деятельностью. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. - Красноярск: 2005. - с. 6.
8. Мельников Р.М. Оценка эффективности инвестиций в высшее и среднее профессиональное образование в современных российских условиях. // Экономический анализ: теория и практика, 2017, - Т. 16, №8. - с. 1486-1507.
9. Курбатова Т.В. Анализ подходов по оценке эффективности инвестирования в высшее образование. // Научно-технические ведомости, СПбГПУ, 2, 2011. - с. 265.